

ТМ	Г. XXXIII	Бр. 1	Стр. 103 - 135	Ниш	јануар - март	2009.
----	-----------	-------	----------------	-----	---------------	-------

UDK 316.77:316.837 (497.11)

Оригинални научни чланак

Примљено: 6.1.2009.

Драган Николић

Ниш

АКТИВАН/ПАСИВАН: УЛОГА ИНТЕРНЕТ КОМУНИКАЦИЈЕ МЕЂУ ГЕЈЕВИМА У СРБИЈИ

Резиме

Анонимност коју интернет омогућава својим корисницима допринела је све већем присуству овог вида комуникације, посебно међу припадницима сексуалних мањина. О карактеристикама употребе интернета међу припадницима сексуалних мањина постоји значајан фонд емпиријских налаза и теориских рефлексива у англосаксонским земљама. Имајући у виду све већу присутност овог начина комуникације на нашим просторима (услед пада цена интернет технологија, пораста компјутерске писмености итд.), рад базиран на скромном емпиријском истраживању представља покушај скицирања улоге овог медија и потреба који он, путем најпосећенијег геј портала у Србији, сервисира својим корисницима. Проблематизујући теоријске приступе у сагледавању употребе интернет комуникације међу припадницима сексуалних мањина као корисне, комуникацијски афирмишуће, рад демонстрира налазе о инструментализацији овог канала комуникације претежно као оруђа за остваривање сексуалне гратификације и одржавања исквареног (spoiled) идентитета комуникатора. Рад се надовезује на сет концепата Ервинга Гофмана везаних за стратегије контроле идентитета са циљем да размотри “флуидан” карактер комуникације преко канала.

Кључне речи: интернет, идентитет, српска геј заједница

Интернет / Заједница

Анонимност и својерсност социјалног “вакума” који интернет комуникација омогућава својим корисницима допринела је повећаном присуству овог вида општења, посебно међу припадницима сексуалних мањина.

galiadis@gmail.com

На овај начин посматрано, дефицит (физичких) места на којима се припадници сексуалних мањина могу окупљати бива ублажен својеврсним виртуалним супститутом. Претходно поменути вакуум - сајберпростор (cyberspace) постаје специфична врста “трећих места” (Woodland, 2000: 418) комбинујући социјабилност јавних места (кафић, кафана, парк) са анонимношћу *closet-a*¹. Као такав, овај простор је погодан и сигурно тле за експериментисање са личним queer идентитетом/има са тенденцијом да се, у перспективи, исти материјализују у реалном времену и простору.

Окупљање довољног броја људи у сајберпростору око теме која већину, бар индиректно занима, те о којој је та већина способна да комуницира и размењује мисли и информације довољно дуго производи социјалну агрегацију, популарно названу виртуелна заједница (Папић, 2001: 113). Поставља се питање у којој мери комуникација путем интернета, у традиционално-хомофобном социјалном контексту може својим комуникаторима да пружи топли осећај припадности заједници?² Или супротно, да ли је то комуникација која се своди на бесомучно наклапање преко жице са ретким импликацијама у стварности?

Мануел Кастелс [Castells] би био склон тврђењу да напред поменута “топлина” инхерентна општењу у заједници, не иде руку под руку са новим видом комуникације. Наиме, географска распршеност, недостатак месности и локалности (locality) (Castells 1997:213) карактеристична за интернет кориснике доприноси артифицијелности оваквог вида комуникације. Недостатак “очи у очи” комуникације оставља простор испразној и површној друштвености (random sociability) што у даљој перспективи има за последицу инхибицију реалне, офлајн комуникације изражену кроз недостатак ангажованости у примарним друштвеним групама (породица, пријатељи), незаинтересованост за непосредни социјални контекст те ултимативно, социјалну изолацију јединке (Castells 2001:116). У сличној интерпретацији, интернет комуникација је најподобнија и најексплоатисанија од стране интровертних и пасивних корисника чији једини интерес везан за пуко праћење/ прелиставње (*lurk*³) оног шта се дешава на порталима.

¹ У буквалном преводу орман. Везује се за *coming out* – разоткривање; синтагма потиче из фразе „coming out of the closet“ која се већ устаљено употребљава у значењу јавног и отвореног иступања и афирмисања властите (хомо)сексуалне оријентације. Сагледава се кроз две димензије: као само-откриће и као мање или више јавна обзнана нечије сексуалности.

² Заједница је овде схваћена у свом изворном, органском смислу, слично концепту Тенисовог [Tönnies] *Gemeinschafta*-а.

³ Пасивно посматрање онога шта се дешава без било какве иницијативе или партиципације, својеврсно упијање догађаја (Папић, 2001:113).

Са друге стране, неки теоретичари приписују интернет комуникацији позитивни утицај. Поред тога што обезбеђује доступност информација везаних за битне аспекте свакодневнице маргинализованих друштвених група, овај начин доприноси интензивирању социјалних контаката чланова поменутих групација. Серија истраживања у Сједињеним Државама утврдила је да постоји позитивна корелација између онлајн и онлајн социјалног ангажмана хомосексуалаца. По Кацу [Katz], корисници интернета тендирају да имају веће и разгранатије социјалне мреже (network/s) од оних који интернет не користе. Исти аутор наводи истраживање спроведено у Сједињеним Државама чији основни налази упућују да интернет комуникација има повољну улогу у прихватању *queer* идентитета код мушких хомосексуално оријентисаних тинејџера (2002: 88).

Подједнако, интернет комуникација игра значајну улогу у формацији ЛГБТ заједница и идентитета њених чланова у традиционално-патријархалним друштвима. Истраживања на Тајвану и Јужној Кореји, друштвима у којима се до дубоко у деведесетим одржао систем вредности који је утемељен на строгом хетеронормативу (патријархалним родбинским конвенцијама, биолошкој прокреацији сексуалних партнера), показала су да је интернет имао круцијалну улогу на конструкцију *queer* идентитета, паралелно доприносећи његовом одржавању и даљем транспоновању у реалне социјалне оквире. Данаас, Таипеи има далеко развијенију ЛГБТ сцену него десет година раније (Gauntlett, 2000: 74).

Конструкција хомосексуалног идентитета на Балкану

Дакле, компјутери и жице стигли су и на Балкан. И пре него се упустити у повезивање два друштвена феномена, наиме интернет комуникације и хомосексуалне заједнице у Србији, упутно је обратити пажњу не неке од контекстуалних чињеница.

Последње јавно истраживање о хомофобији у Србији открило је да 70% испитаника⁴ сматра хомосексуалност болешћу; врло је значајан и број оних који би ове особе држали у затвореним институцијама, чак 51% испитаника у узорку. На индивидуалнијем нивоу посматрано, 70% испитаника би било несрећно уколико би сазнали да имају хомосексуалну особу у породици а четвртина испитаника у узорку не би желело хомосексуалце за своје суграђане. (Вуковић *et al.*, 2008). Дакле, степен хомофобије је изразит.

Овакав социјални контекст није случајан. Сијасет је услова и контекстуалних чинилаца коју су омогућили овакву конфигурацију значења која се приписују хомосексуалности у шта се, због формата

⁴ Узорак испитаника бројао 957 испитаника старијих од 15 година.

рада, неће улазити. Међутим, на овом месту, битно је навести неколико чињеница круцијалних за конструкцију значења везаних за сексуалност и сексуално понашање, а тиме посредно и за конструкцију хомосексуалности на Балкану.

У циљу сагледавања хомосексуалности кроз призму нове врсте комуникације, обратиће се пажња на дистинкцији између различитих типова хомосексуалности предложених од стране Хусеина Тапинча (Huseyin Tapinc, 1992). Иако базирана на ауторовом сагледавању хомосексуалности у Турској, може се рећи да, у многим аспектима, ова анализа се чини лако примењљивом на Балкански контекст (посредно Србију) с обзиром да сва друштва деле “специфичну конфигурацију патријархата и хомофобије” (Lambovski, 1999: 23).

Полазећи од значења која се приписују особама које се упуштају у хомосексуални однос, Тапинч постулира тезу о различитим моделима хомосексуалности а затим и о томе да се поменути модели (сценарији) хомосексуалности концентришу око ригидно схваћене традиционалне дистинкције између мушке и женске улоге учесника у сексуалном односу.

На основу претходних премиса, Тапинч презентује четири сценарија хомосексуалних односа. Први модел (сценарио) односа, укључује однос између два маскулина “хетеросексуалаца” упуштених у хомосексуални чин. Учесници у односу се не упуштају у пенетрацију другог партнера већ остају само у границама радњи које укључују додиривање и мастурбацију. Услед одсуства пенетративног чина, који се перципира круцијалним у контексту проскрибованих родних улога – мушке (који даје, активни елемент) и женске (који прима, пасивни елемент) овај однос се не сматра хомосексуалним.

Други модел је однос који укључује маскулиног “хетеросексуалца” и фемининог хомосексуалца, базира се на јасној разлици између маскулине – активне и феминине – пасивне улоге партнера у односу. Овај однос укључује све врсте односа (анални, орални, додир). Круцијални моменат у овом моделу је да, иако се овакав однос одвија у хомосексуалном контексту, циљ самог односа је задовољење искључиво “хетеросексуалне” жеље једног учесника. Управо ова чињеница омогућава многе хетеросексуалце да се упусте у хомосексуалне односе, сматрајући их секундарним извором задовољења, уједно не преиспитујући слику о себи као о хетеросексуалцу.

Трећи модел хомосексуалности који аутор предлаже је сличан претходном и укључује однос између маскулиног хомосексуалца и фемининог хомосексуалца. Разлика у односу на претходни модел је та да учесници у односу присвајају исти, хомосексуални идентитет. Ипак, иако сексуални чин између партнера у овом моделу укључује еротизацију већег броја области на телима учесника од претходног, традиционална биполарна структура односа измађу активног и пасивног учесника и даље персистира.

На послетку, четврти, алтернативни модел хомосексуалности, је скорија појава. Код овог модела, традиционална дистинкција између “активне” и рецептивне сексуалности учесника у односу нестаје. Овакве хомосексуалне особе себе виде као мушкарце у исто време диференцирајући себе од стереотипизиране слике фемининог хомосексуалца са проscribeваном пасивном улогом у односима. Овакви хомосексуалци су репрезенти новог сексуално свесног стратума хомосексуалне популације. Уводе појам “геј” у терминологију одношења као одредницу за својеврсну социо-сексуалну категорију друштва.

Укратко, тенденција је Тапинчових генерализација да укажу на следеће: аутор предлаже да је упутно посматрати хомосексуалце као хетерогену социјалну категорију. Уместо монолитног коцепта хомосексуалца, ограниченог сетом стереотипа и праксом, аутор предлаже плуралитет начина перципирања хомосексуалности. Прва три модела наведених хомосексуалности, базираних на стриктној подели сексуалних улога, управо перпетуирају социјалне митове о маскулинитету и хетеросексуалности. Четврти, настајући модел хомосексуалности фундира себе на новим основама, тежећи да трансцендира досадашње оквири на основу којих се хомосексуалност разматра и тумачи у исто време стварајући више простора за гранање заједнице.

У периоду с краја деведесетих година, употреба интернета постаје све присутнија у Србији. Јавља се велики број ЛГБТ орјентисаних сајтова који сервисирају информације својим корисницима. Најпосећенији међу њима – www.gay-serbia.com, узимајући невидљивост ЛГБТ популације у обзир, постаје један од педесет најпосећенијих интернет портала у Србији у 2004 години.⁵ Паралелно, јављају се и други портали који сервисирају различите потребе својих ЛГБТ корисника. Као логична реакција намеће се питање да ли поменути портали олакшавају, и на који начин, комуникацију између припадника ЛГБТ популације у Србији.

Претпоставка од које се полази у овом раду је да ЛГБТ заједница, слично другим ЛГБТ искуствима у источно европским земљама (van Velzen, 2007; Gruszczyńska, 2007) поприма сајбер (cyber) карактеристике, у смислу да се највећи део комуникације између гејева и лезбејки одвија преко интернета. Интернет, обезбеђујући анонимност и сигурност, појављује се као врло коришћен и пријатељски канал комуникације за ЛГБТ популацију.

⁵ Конкретније, био је 28 рангиран портал у 2004 години. Извор: www.zion.co.yu/forum/printthread.php?TopicID=1111

Простим закључивањем, претпоставља се да маргинализована друштвена група, пригушена услед мноштва културно-историјских околности, у недостатку других начина комуникације и окупљања, бира (додуше не смишљено) интернет комуникацију и виртуелни простор. Ипак, уместо да све остане на нивоу утилизације, претпоставка рада је да интернет канал и комуникација преко истог постаје заштитни знак читаве егзистенције припадника ЛГБТ заједнице.

Другим речима, рад тежи да проблематизује илуминативни карактер интернет комуникације међу мушким корисницима најпосећенијег ЛГБТ портала у Србији. Хипотеза рада је да се интернет канал од стране његових корисника у великој мери перципира као “техно еликсир” или средство за ефикасно успостављање контакта у циљу брзог долажења до задовољства.

Гофманов коцепт контроле стигматизованог идентитета (Goffman, 1990) може послужити као оквир за разматрање интернет комуникације као канала за руковање и одржавање стигматизованог идентитета хомосексуалних корисника. Наглашавајући да контрола (management) информација о себи игра значајну улогу у кооперацији са “нормалнима”, Гофман истиче значај пролажења (passing) као контроле над необелодањеним и информацијама које могу донети губитак угледа стигматизованих особа. Карактеристике се интернет комуникације тако, могу сагледавати као контрибутивне у одржавању идентитета хомосексуалних корисника.

По Гофману, хомосексуални идентитет је еклатантан пример стигматизованог идентитета. Стигматизиране особе су оне које се не могу конформирати са устаљеним вредностима друштва, у случају хомосексуалности, са хетеронормативом. Овакве особе, у немогућности да испуне критеријуме и буду сматране нормалним, стално теже, да свој фрагилни идентитет дотерују и “побољшавају” како би се уклопиле свој социјални миље.

Готово принудно, слика коју имају о себи самима мора се стално дотеривати сликом о њима коју други рефлектују. На овај начин посматрано, Алтернативни сексуални идентитети су, изражено Гофмановим вокабуларом, у великој мери “искварени”, те као такви захтевају укључивање додатних техника одржавања.

Устаљена слика (image) хомосексуалца значајна је референтна тачка у процесу дефинисања/редефинисања оваквог “исквареног” идентитета. Генерално се може рећи да на Балкану слика хомосексуалца готово ислучиво црпе своју креацијску (генеричку) снагу из негативних слика и репрезентација везаних за животни стил (Takács, 2007: 190). Као последица оваквог стања, хомосексуални идентитет се пре може посматрати као социјална фикција обликована у претећем социјалном миљеу него нешто што може бити основ нечијег личног идентитета.

У оваквом социјалном контексту, ширење нове, “јефтине” комуникационе технологије поистовећује се са леком. Својим корисницима, интернет комуникација пружа признање, слободу и најбитније осећај припадности (van Velzen, 2007).

Колико је претходна тврдња реална?

Може ли се заговарати да бити или постајати хомосексуалац у Србији блиско повезано са борављењем у сајберпростору? Да ли се може рећи да интернет служи као помоћни канал за руковање хомосексуалним идентитетом – матрица која омогућава вољну сегрегацију улога корисника? Има ли основа тврдити да интернет комуникација укључује либерацијску димензију или је само утопијски оквир који, наглашавајући распрострањеност и лакоћу приступа медијуму, замагљује илуминативни потенцијал нове технологије?

Анализа података

Пре него се крене у приказивање налаза, неколико методолошких кларификација ће бити презентовано. Методолошки, истраживање је концептуализовано као комбинација квантитативног истраживања базираног на упитнику и интервјуа са корисницима геј портала. Статистичка основа података и налаза је допуњена личним исказима четворице испитаника о различитим аспектима интернет комуникације са осталим припадницима ЛГБТ заједнице. Со обзиром на формат истраживања и временски период спровођења, истраживање је фокусирано на мушке кориснике геј портала. Упитник са 51 питањем постављен је на форум и слат корисницима јавног чет-канала на најпосећенијем ЛГБТ порталу. Испитаници су били мушкарци без обзира на њихову сексуалну оријентацију.⁶ Узорак је сачињен од 84 испитаника који су у потпуности и на валидан начин попунили упитник⁷. Употреба интернета ће бити разматрана као свесно коришћене различитих модалитета интернет комуникације – “постовање” на форумима, разговори на четовима, објављивање личних огласа на порталу, блоговање, и повезивање путем “нетворк”⁸ сајтова. У приказивању налаза, на ове видове комуникације између корисника реферираће се као на модалитете комуникације.

⁶ Треба на овом месту поменути да када се реферира на узорак хомосексуалаца/гејева у раду, то аутоматски не значи да су се сви испитаници декларисали на тај начин. У узорку је значај оних који себе декларишу као бисексуалце.

⁷ Треба напоменути да су методолошка решења и појмовна разјашњавања блиско повезани са самим процесом прикупљања података и ограничења са којима се аутор рада срео. Овде пре свега треба имати на уму маргинализованост групе и потребу њених чланова да остану анонимни.

⁸ Примери оваквих интернет сајтова су, на пример, facebook или myspace.

Статистичка анализа података прикупљених истраживањем укључивала коришћење SPSS софтвера. Хијерархичко кластеровање (hierarchical clustering, подтип, ward clustering) била је специфична техника коришћена за генерисање профила корисника у анализи.

Профили корисника

Као припрема читавог истраживања, обављени су неформални разговори на јавном каналу www.gay-serbia.com. Циљ ових разговора је била је идентификација и мапирање главних карактеристика употребе интернет комуникације међу српским геј интернет корисницима. Производ добијен на основу обављених прелиминарних конверзација био је финални структурисани упитник са три одвојена сета питања. Блокови питања односили су се: први, на демографске карактеристике испитаника; други сет питања је фокусиран на прикупљање обавештења о сексуалној пракси и откривању/скривању алтернативног сексуалног идентитета. Коначно, трећи сет питања односио се на обавештења о особинама употребе интернет комуникације кроз различите модалитете: четове, форуме, личне огласе и блогове као и фреквенцију употребе истих. У циљу остваривања веће систематичности излагања, резултати статистичког дела истраживања пратиће „логику“ сетова питања у упитнику.

Битно је на овом месту назначити две главне равни анализе интернет комуникације посетилаца српског геј интернет портала. Прва сегмент презентације података односи се контекстуалне варијабле корисника. Дакле, овај део укључује основна обавештења о карактеристикама случајног узорка, старости, образовању, сексуалној пракси испитаника, укључености у дугорочније емотивне везе, coming out-у испитаника и још пар повезаних блокова налаза. Друга равна анализе односи се на конфигурацију карактеристика употребе интернета испитаника (кроз различите модалитете његове употребе – чатови, лични огласи, блогови, форум). На основу карактеристика употребе медија од стране испитаника генерисани су профили корисника које ће касније бити контекстуализовани са осталим варијаблама на које се истраживање фокусирао.

Узорак посетилаца геј чета и форума на www.gay-serbia.com обухватио је 84 испитаника. Дистрибуција испитаника према сексуалној оријентацији упућује на то да је велика већина посетилаца хомосексуално оријентисана – 60 испитаника или 71,2% узорка се изјашњава на овај начин. Остала 24 испитаника одређује себе као бисексуалце. Остале категорије обухваћене упитником, хетеросексуалци и трансексуалци, нису били присутни у узорку.

Велика већина испитаника живи у већим урбаним срединама. Нешто мање од две трећине (61%) испитаника живи у три највећа

града у Србији – у Београду, Новом Саду и Нишу. Највећи број испитаника живи у српској престоници, њих 40. Са друге стране, само је један испитаник у узорку живи у руралном подручју.

Значајна обавешетења добијена су у погледу старости испитаника. Више од две трећине испитаника или 69% припада старосној категорији испитаника од 18 до 30 година. Значајан део испитаника, близу 30% узорка, млађи је од 25 година. Са друге стране, веома је мали број оних испитаника који су старији од 40 година – само 5 или 6% узорка.

У погледу образовања узорак испитаника показује следеће карактеристике: генерално посматрано, просечни посетилац портала је образован. Иако највећи део испитаника има свршено средњошколско образовање, 39 испитаника или 46,4% узорка, значајан је део оних са високошколским дипломама – 33 испитаника или 39,3% узорка. С обзиром на чињеницу да већина посетилаца припада млађим старосним кохортама, може се извести закључак да су посетиоци најпосећенијег геј портала изразито образовани⁹.

Две трећине или 57 испитаника у узорку живи са својим породицама или са ближним рођацима. Само 15 (18%) испитаника живи самостално. Незнатан је и број оних који живе са својим партнерима – 9 или 11%. Иако базирани на малом узорку, претходни подаци заслужују додатну интерпретацију. Ови подаци потврђују став о отежаности одржавања контакта са особама истог пола у традиционалном социјалном контексту (van Velzen, 2007). Врло важну ставку у овоме игра стамбено питање. Може се претпоставити, уколико се има у виду да већина испитаника крије своју сексуалну оријентацију пред својим ближњим, да претходни стамбени дефицит може бити узрок излета у сајбер простор.

Дистрибуција одговора испитаника у узорку показује следеће карактеристике по питању односа са особама истог пола/сексуалне праксе. Скоро половина испитаника своју сексуалну праксу базира на односима са сталним партнерима, 39 испитаника или 46,4%. Ипак, постоје разлике међу испитаницима. Једна трећина оних који који себе виде у сталном односу са својим партнером, дефинишу своју везу као „отворену“, остављајући места за маневрисањем са додатним партнерима. Упоредо, изван је и удео оних који своју

⁹ Значајно је на овом месту поменути и чињеницу да укупан проценат високообразованих у укупној популацији српског становништва износи 6% (Bogdanović, 2006). Тако, поменути податак о уделу високообразованих у узорку посетилаца геј портала се може тумачити двојако. Могло би се закључити да су хомосексуалци у Србији изразито образована групација или, различито, да углавном образовани слој ове популације бира да комуницира преко интернета. Ово је још један аспект на који би се будућа истраживања могла фокусирати.

сексуалну праксу базирају искључиво на односима са различитим партнерима – њих 11 или 13,1% укупног броја испитаника.

Са друге стране, чини се занимљивим налаз да је највећи број посетилаца портала у последњих шест месеци без партнера – њих 36 или 43%. Уколико претходни податак сагледава у светлу броја партнера са којима су испитаници ступили у сексуалне контакте у претходних шест месеци, био преко интернета или на другим местима (начинима), запажање може допринети дестабилизовању прихвачене слике о хомосексуалцима као изразито промискуитетним особама (видети Табеле 1 и 2).

*Табела 1. Број сексуалних партнера контактираних преко
Интернета у претходних 6 месеци*

	Број испитаника	%	Кумулативни %
Ниједног	33	39,3	39,3
1	20	23,8	63,1
2 – 5	23	27,4	90,5
6 – 10	7	8,3	98,8
Више од 10	1	1,2	100,0
Укупно	84	100,0	

*Табела 2. Број сексуалних партнера контактираних ван Интернет
контекста у претходних 6 месеци*

	Број испитаника	%	Кумулативни %
Ниједног	51	60,7	60,7
1	11	13,1	73,8
2 - 5	20	23,8	97,6
6 - 10	2	2,4	100,0
Укупно	84	100,0	

Највећи број испитаника у узорку, 34 или 40,5%, није никада посетио места на којима се окупљају припадници ЛГБТ заједнице, било у земљи или иностранству. Значајан је и број оних испитаника, 36 испитаника или 42,5%, који су посетили геј клубове, дискотеке, паркове али немају праксу да то чине често. Незначајан је удео оних који посећују ова места редовно, само двојица испитаника или 2,4% узорка. Поред тога, само 9,5% узорка укључено је или је учествовало у неком облику ЛГБТ активизма. На основу података може се закључити да посетиоци портала придају мали значај укључености у шири социјални контекст.

Разлози за овакав карактер укључености у друштвене активности ван интернет контекста испитаника могу се наћи у неколико чињеница. Пре свега, само у два града у Србији¹⁰ постоје места предвиђена за окупљање припадника ЛГБТ заједнице (види: van Velzen, 2007), даље, чак иако у неким градовима постоје места за окупљање, може се рећи да се она избегавају због чињенице да су посеђавана од стране врло уског и затвореног круга људи. Овај аспект је посебно наглашаван од стране испитаника у њиховим интервјуима. Скућеност офлајн сцене – барова, клубова итд, производи врсту песимизма међу испитаницима поводом могућности да остваре битнији контакт са неким ван оквира портала. Испитаници тако наглашавају да је геј живот карактеризован врло стриктном спољном социјалном контролом, стереотипношћу те “оговарачким” (свако-зна-свакога) менталитетом.

Као потврда наведених података може се навести налаз везан за познавање и комуникацију са другим припадницима ЛГБТ заједнице, пре него што су испитаници уопште кренули у комуникацију преко интернет канала. Значајан број испитаника у узорку, 34 или 40,5%, изјавило је да нису имали никакве контакте са осталим члановима ове заједнице пре него што су почели да користе јавни чет или форум на геј порталу. Поред тога, 27 испитаника или 32,1% узорка изјавило је да је имало врло мало¹¹ контаката са другим припадницима заједнице. Може се закључити, узимајући обе поменуте категорије испитаника заједно, да је скоро три четвртине узорка није имало никакав или врло слаб контакт са ЛГБТ заједницом. Детаљнији преглед података може се видети у Табели 3.

Табела 3. Познанства са ЛГБТ особама пре коришћења српског геј портала

	Број испитаника	%	Кумулативни %
Без познастава	34	40,5	40,5
Врло мало познастава (до 2 особе)	27	32,1	72,6
Познавао је доста особа	19	22,6	95,2
Искључиво је познавао ЛГБТ особе	4	4,8	100,0
Укупно	84	100,0	

Анализа се, даље, фокусира на потенцијалну улогу коју интернет комуникација игра у животима испитаника у погледу њихових запажања о томе колико је иста допринела да сами прихвате своју

¹⁰ Нови Сад и Београд.

¹¹ Испитаници који су знали највише две особе које су себе декларисале као геј/бисексуалце/трансродне особе.

алтернативну сексуалну оријентацију али и у исто време је обелодане свом ужем или ширем социјалном контексту.

Расподела ставова о значају интернета у прихватању личне алтернативне сексуалности показује следеће карактеристике. Укупан број испитаних корисника се по овом питању групише у две категорије. Са једне стране, 44 (52%) испитаника сматра да укљученост у комуникацију преко интернета генерално, те комуникација на самом порталу, није имала никакав или врло мали утицај на прихватање личне алтернативне сексуалности. Са друге стране, значајан је број оних корисника који овом медијуму приписују велики значај у прихватању самих себе као сексуално другачијих. Конкретно, 35 испитаника или 41,6% узорка слаже се да је оваква комуникација имала контрибутивну функцију. Амбивалентни карактер става према значају интернет комуникације са осталим припадницима ЛГБТ заједнице донекле је продубљен даље чињеницом да 52 испитаника или 61,5% испитаника не придаје никакав или врло мали значај овој комуникацији по питању њеног доприноса у *coming out* процесу испитаника. Интервјуи са корисницима генеришу другачије налазе. Иако интервјуисани корисници не придају овој комуникацији карактер "откровења" по питању прихватању сопствене сексуалности, они, пак, стипулирају значајност ове комуникације у свом сазревању. Штавише, изразито велика улога овом медијуму придата је управо због тога што им је пружио прилику да се укључе у комуникацију са истомишљеницима а сазнање да нису "једини" касније утицало да открију своји алтернативни сексуални идентитет својим блиским пријатељима.

Највећи број испитаника (46%) је позиционирао себе у категорију оних корисника који, на дневном нивоу, проведу од једног до три сата свог времена у комуницирању путем интернета – у разговору преко јавног или приватног чет канала, постављајући огласе, постујући лична мишљења на форуму или листајући сличне геј оријентисане садржаје. Највише је испитаника који интернет комуникацију користи више од 5 година, њих 71 или 85% узорка

Две су димензије око којих се интернет комуникација између испитаника одвија. Прва укључује циљ или тендираност саме интернет комуникације испитаника која је сагледана преко њихових исказа о томе да ли генерално практикују овај вид комуникације са унапред утврђеним циљем и ако то чине, какви су циљеви у питању. Друга димензија односи се на конфигурацију модалитета (видова) интернет комуникације (чет, лични огласи, форум, блог) кроз коју испитаници остварују своје циљеве или (напросто) обављају саму комуникацију.

Посматрано на овај начин, карактеристике комуникације испитаника у узорку показује следеће карактеристике: на првом месту,

интернет комуникација показује се као искључиво коришћена за сврху прибављања потенцијалних сексуалних партнера. Тако, чак 72% испитаника логује се на портал искључиво са овим циљем¹². Као логична допуна претходном податку је и налаз да само 32% испитаника има циљ да прошири мрежу познаника путем овог вида комуникације. Чет се јавља као доминантни модус комуникације, било да је циљ успостављање нових познанстава или пуко налажење потенцијалних сексуалних партнера. Више од половине испитаника користи јавне и приватне чет канале да би ступио у контакт са потенцијалним сексуалним партнерима. Као најнеупотребљаванији модалитет интернет комуникације за ову сврху коришћени су блогови са само 14,5% испитаника у узорку. Са друге стране, када је у питању ширење мреже познаника, највећи број испитаника се слаже да је за ту сврху најкориснији модалитет комуникације управо форум на геј порталу – 51% узорка. Слично као и случају ступања у контакт са сексуалним партнерима, блог је најмање коришћени модалитет комуникације и када је у питању проширивање мреже познаника, само 19% узорка.

На основу претходно изнетих налаза може се рећи да профил просечног српског посетиоца (форумаша / оглашивача/ корисника чета) најпосећенијег геј портала у Србији има следеће карактеристике: просечни испитаник је највероватније Београђанин или неко из остала два – три већа града у Србији, млад је – старости од 25 до 29 година; образован, али у рукама још не држи диплому, можда баш из разлога што у просеку издвоји од једног до три сата времена на дневном нивоу на комуникацију преко портала. Највећи број корисника живи у окриљу домаћинства које дели са ближим или даљим рођацима. Имајући у виду да своју сексуалну оријентацију крије, недостатак личног простора може бити узрок излета у етар.

Просечни посетилац избегава да посећује места где се окупљају припадници ЛГБТ популације, дакле, геј клубове и кафиће. Исто тако, за просечног корисника јавна места (паркови, јавни тоалети) нису места где би ширио мрежу познанстава. Неочекивано, бар судећи по броју сексуалних партнера са којима је ступио у односе у претходних шест месеци, просечни корисник није промискуитетан – број промењених партнера у поменутом периоду једва да превазилази једног партнера.

¹² Свакако, подаци о тендираности интернет комуникације међу корисницима геј портала захтевају додатну интерпретацију. На првом месту, индикативна је супротност између тако присутне незахваћености испитаника емоционалним везама и врло слабом сексуалном праксом са једне стране и са друге врло присутне тенденције у узорку испитаника за искључиво сексуалном гратификацијом. Један је од задатака даљих истраживања да расветли управо овај карактер антиномије комуникације путем интернета.

Када је на форуму или чету, не презентује или не шаље своју слику онима са којима комуницира. Мало је слободнији по питању личног представљања. Пре него што је купио компјутер или открио чари које “gay-serbia” пружа, није имао никакве или врло ретке социјалне контакте са припадницима ЛГБТ популације. Иако је прво повезивање на портал (четовање/ постовање/ оглашавање) иницијална тачка потоњих хомосексуалних искустава, просечни испитаник овој чињеници не придаје превелик значај. Када се нађе на порталу, “просечни” највећу количину времена проведе на чету, тражећи потенцијалне сексуалне партнере.

“Савршени” корисници

Наредно поглавље тежиће да прикаже карактеристике интернет комуникације кроз његове различите модалитете. Пажња ће бити фокусирана на потребе које овакав вид комуникације задовољава различитим профилима корисника.

Следећи став да хомосексуалци као друштвена група нису монолитни¹³ (Спасић, 2000: 64), претпостављена је различитост начина на који испитаници конфигуришу употребу интернета. Као што то и запажања на основу интервјуа и претходни статистички налази о тенденцијама и циљевима комуникације преко геј портала сугеришу, постоје значајне разлике између испитаника по питању карактера комуникације коју они спроводе преко интернета. Да би се разлике на што прикладнији начин описале и презентовале прибегло се генерисању профила корисника као аналитичког средства. Тако је у циљу мапирања узорка корисника интернет портала спроведена кластерска анализа.

Профили корисника портала базирани су на оним варијаблама које представљају удео различитих модалитета интернет комуникације разматраних у истраживању – употреба чета, оглашавање, учеће на форумима геј портала те повезивање са другим члоновима заједнице путем “social networking” сајтова и постовањем сопствених блогова.

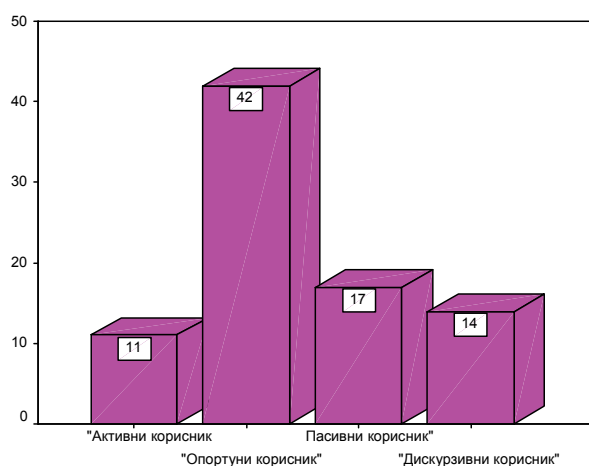
Спроведена је анализа коришћењем кластера. Испитаници – посетиоци геј портала су дељени у неколико различитих група. Циљ стварања одвојених група корисника интернета је налажење карактеристика употребе интернета (кроз различите модалитете употребе) која сваку од група раздваја од осталих. Покушаји раздвајања узорка испитаника на две, три и пет група су пропали¹⁴. Кластери или про-

¹³ Посматрано кроз било коју социјалну димензију – економску, културну, образовну итд..

¹⁴ Увођење већег броја кластера била би неадекватна с обзиром да је узорак бројао 84 испитаника.

фили испитаника који су генерисани на овај начин нису показивали статистичку значајност – групе или профили испитаника нису се међусобно разликовали гледе конфигурације различитих модалитета употребе интернета. Ипак, до статистичке значајности се дошло при покушају са четири кластера. На тај начин, узорак испитаника – посетилаца геј интернет портала је подељен на четири групе, свака са специфичним карактеристикама и обрасцима употребе интернета у комуникацији са другим припадницима ЛГБТ популације¹⁵.

Сваком од ових образаца комуникације придодат је одговарајући назив: активни, опортунистички, пасивни и пасивно – дискурзивни профили корисника. За детаљнији опис карактеристика сваког од профила корисника погледати Табелу 4.

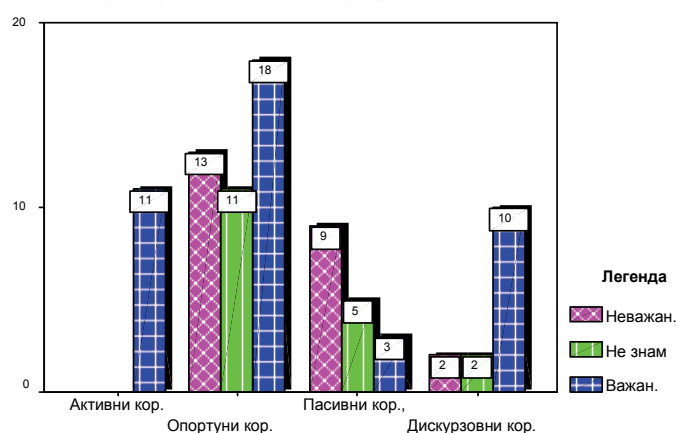
Графикон 1. Дистрибуција профила корисника у узорку испитаника

Активни профил корисника

Активни корисници су у најмањем броју заступљени у популацији испитаника које је истраживање обухватило – 11 или 13,1%

¹⁵ Варијабле које су се користиле за разликовање профила биле су садржане у питањима у вези "значаја" на крају упитника. Свако од питања мерило је испитаникову оцену значаја конкретног модалитета интернет комуникације Употреба поменутих модела покривена је скалом вредности од 1, означавајући дати модалитет као незначајан, до 5 као врло значајан мод комуникације. У каснијој статистичкој анализи, скала је сажета на три вредности, ограничености узорка. Испитаници су на овај начин оцењивали сваки модалитет комуникације, најпре по питању значаја ширење мреже познанстава са другим припадницима ЛГБТ популације, а затим по питању значају модалитета комуникације при контактирању потенцијалних сексуалних партнера.

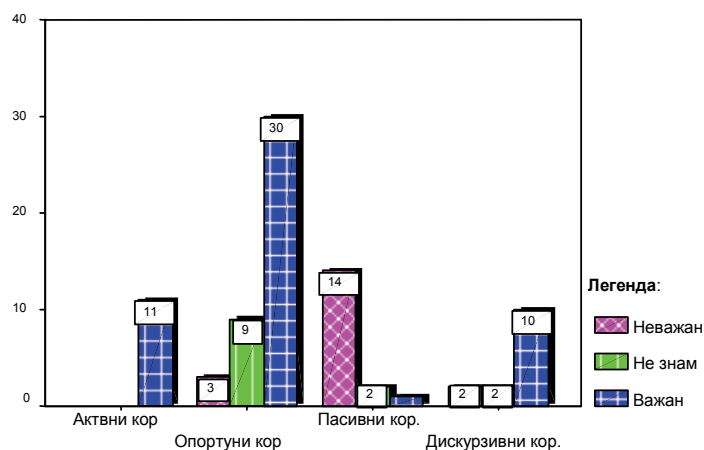
испитаника. Испитаници чије карактеристике употребе различитих модалитета интернет комуникације кореспондирају са овим профилем концептуализују њихову комуникацију преко интернета на тај начин што се ослањају на сваки разматрани модалитет скоро подједнако и за упознавање нових особа али и искључиво за ступање у контакт са потенцијалним сексуалним партнерима. Нарочито, форум и чет су изразито значајни у упознавању нових познаника док су сви остали модалитети комуникације (четови, форуми, лични огласи, блогови) заступљени када је у питању контактирање потенцијалних сексуалних партнера (погледати Графикон 2).

Графикон 2. Значај четова за активне кориснике у ширењу круга познаника.

Опортуни профил корисника

Овај профил је најзаступљенији у читавом узорку посетилаца геј портала. Карактеристике употребе интернета половине испитаника (42) кореспондира са карактеристикама овог профила. Различито од претходног профила, по питању коришћења разматраних модалитета интернет комуникације, опортуни корисници не користе форуме, нити за ширење круга познанстава, ни у циљу остваривања контаката са сексуалним партнерима. Исто тако, блогови и “социал нетворкинг” сајтови за ове испитанике, за оба сегмента нису значајни. Са друге стране, значајно је поменути да велики број ових испитаника испитаника, нешто мало мање од две тречине, користи чет себе и личне огласе на порталу као модалитете комуникације, посебно за ступање у контакт са потенцијалним сексуалним партнерима. Фокусираност на четове у комуникацији упућује на интерактивни карактер овог профила – погледати Графикон 3.

Графикон 3. Значај четова за опортуне кориснике у контактирању сексуалних партнера

Пасивни профил корисника

За трећу групу испитаника, условно названом пасивним корисницима, могло би се рећи да комуникацији путем интернета не приписују већи значај, било да је упознавање са другим члановима заједнице или контактирање сексуалних партнера. У читавом узорку испитаника укупно је 17 (20,2%) испитаника чија конфигурација употребе интернета одговара овом профилу. На овај профил се може гледати како на негатив активног профила корисника. На основу графикона 4 може се видети да велика већина пасивних корисника не приписује никакав значај форумима на геј порталима када је у питању упознавање. Слично је и са осталим модалитетима интернет комуникације.

Пасивно-дискурзивни профил корисника

На овај профил корисника се може гледати као на подгрупу пасивних корисника пошто конфигурације употребе интернета по модалитетима имају доста додирних тачака. У укупном узорку, 14 или 15,7% испитаника се може категоризовати под овај профил. Као и пасивни корисници, група ових испитаника не приписује значај употреби интернет комуникације. То се пре свега односи на коришћење личних огласа, блогова и “друштвених сајтова”, било по питању упознавања или са циљем апроксимације сексуалног контакта. Подједнако, ови испитаници не упошљавају форуме или четове за

ступање у контакт са сексуалним партнерима. Ова два сегмента комуникације користе пре за упознавање и ширење круга познаника. Управо је ова димензија дискурзивности (првенствено преко четова и форума) оно што их разликује од пасивних корисника.

За детаљнији приказ различитих конфигурација употребе интернет комуникације, погледати Табелу 4.

Табела 4. Детаљан приказ карактеристика употребе различитих модалитета интернет комуникације по профилима корисника

Активни профил	<p>“Social networking” портали – користи се ретко за упознавање са другим члановима заједнице; слично, не приписује значај овом виду комуникације у контактирању сексуалних партнера.</p> <p>Форуми – приписује велики значај овом модалитету у тражењу сексуалних партнера и нових познаника;</p> <p>Собе за четовање (chat rooms) – врло значајни у тражењу сексуалних партнера; изузетно битни за ширење круга познаника.</p> <p>Лични огласи – значајни за ширење круга познаника и од изузетне важности за апроксимацију сексуалног контакта.</p> <p>Блог – углавном значајни у упознавању.</p>	Користи скоро све модалитете интернет комуникације. Ово важи подједнако и за упознавање али и за контакт са сексуалним партнерима
Опортуни профил	<p>“Social networking” портали – амбивалентни у употреби овог вида инт. комуникације за упознавање; не приписује се значај овом модалитету ни код контактирања сексуалних партнера.</p> <p>Форуми – не користи их за упознавање, врло слаб значај за контакт са сексуалним партнерима.</p> <p>Чет – Од изразито великог значаја приликом апроксимације сексуалног контакта али не и за упознавање.</p> <p>Лични огласи – од изразитог значаја у контактирању сексуалних контаката, небитан за упознавање.</p> <p>Блог – незначајни подједнако за упознавање и ступање у контакт са сексуалним партнерима.</p>	Инструментализије интернет комуникацију за контакт са сексуалним партнерима. За ту сврху искључиво користи чет и личне огласе. Компонента ширења круга познанстава је скоро па занемарена.

Пасивни профил	<p>“Social networking” портали – небитни било за ширење круга пријатеља било за сексуалне контакте.</p> <p>Форуми – незначајни било да је у питању упознавање чланова заједнице било за ступање у контакт са потенцијлним сексуалним партнерима.</p> <p>Чет – незначајни, како за упознавање тако и за контакт са сексуалним партнерима.</p> <p>Лични огласи – незначајни, како за упознавање тако и за контакт са сексуалним партнерима.</p> <p>Блог – незначајни подједнако за упознавање и ступање у контакт са сексуалним партнерима.</p>	<p>Не ослања се на интернет комуникацију. Не приписује значај било ком од разматраних модалитета комуникације.</p>
Пасивно-дискурзивни профил	<p>“Social networking” портали – Незначајни за оба сегмента – упознавање и контакт са сексуалним партнерима.</p> <p>Форуми – незначајни како за упознавање тако и за апроксимацију контакта са сексуалним партнерима.</p> <p>Чет – приписује се значај приликом упознавања. Супротно, види се као незначајан за контакт са сексуалним партнерима.</p> <p>Лични огласи – скоро никакав значај у оба сегмента – упознавање / сексуални партнери.</p> <p>Блог – не придаје се значај овом модалитету у оба сегмента.</p>	<p>Не ослања се на интернет комуникацијом за контакт са сексуалним партнерима. Са друге стране, ослања се на чет за упознавање и ширење круга познаника.</p>

Контекстуализација профила

Следећи одељак позабавиће се начином на који сваки од горе наведених профила кореспондира са осталим аспектима обухваћеним истраживањем. Треба нагласити да, за разлику од статистички значајних утврђених разлика у употреби интернет комуникације између четири профила корисника, генерализације које ће бити презентоване у тексту који следи имају само сугестивни карактер.

Број “старијих” испитаника (оних старијих од 40 година) у узорку је незначајан – само 5 испитаника или 6% узорка. Највећи број старијих испитаника ситуиран је у групи дискурзивно пасивних корисника. Са друге стране, најмлађи корисници су заступљени у групи оних корисника који су условно названи активним и “опортунистичким”.

По питању образовања, конфигурација узорка корисника има следеће карактеристике: корисници чије карактеристике употребе интернета кроз разматране модалитете кореспондирају са пасивним профилом корисника, најобразованији су корисници – нема ниједног пасивног са (само) свршеним основним образовањем. Са друге стране, највећи број пасивних корисника има свршено високошколско образовање (укључујући и оне са вишим звањима) – укупно њих десет или 59,9% свих високо образованих у узорку.

Највећи број оних са скромнијим образовањем концентрисан је око дискурзивно-пасивног профила – више од једне петине испитаника чије карактеристике употребе интернета кореспондирају са овим профилом имају само свршено основно образовање. Наравно, овај податак се мора узети са резервом имајући у виду да су већина испитаника у узорку младе особе, те неки од њих тек треба да заврше своје образовање.

За велики број испитаника приватност и приватни простор су дефицитарни. У укупном броју испитаника њих 56 или 66,7% узорка живи у домаћинствима са својим родитељима или ближним рођацима. Ипак, присутне су извесне разлике у односу на профил корисника. Тако, опортунисти корисници у највећем броју живе са својим родитељима и рођацима: различито од ових, највећи број испитаника који живи самостално су активни корисници. Поред тога, овај профил корисника, у поређењу са остала три профила, у највећој мери посећује званична места на којима се окупљају припадници ЛГБТ заједнице. Недостатак приватности и простора “за себе” може бити један од узрока бирања интернет комуникације као супститута за стварне односе.

Опортунисти проводе највећу количину времена боравећи на различитим ЛГБТ орјентисаним сајтовима на интернету – у просеку од једног до три сата времена дневно док активни корисници проводе највише времена на интернету – од 3 до 5 сати дневно.

Највећи број испитаника не приписује контрибутивну улогу интернету у прихватању своје алтернативне сексуалности. Слично, интернет се не перципира битним ни када је у питању откривање сексуалности својим ближњим.

Анонимност, поред осталих, је један од квалитета које интернет комуникација омогућава својим корисницима. Ова тврдњу управо потврђују налази базирани на исказима испитаника у узорку.

Највећи број испитаника крије своју сексуалну орјентацију у свакодневном животу – пред родитељима, пријатељима, колегама. У узорку само је 11 (13,1%) оних испитаника који своју сексуалну орјентацију не крије пред другима. Мало је више оних који никоме нису саопштили своју сексуалност – 15 (17,9%). Стигма везана за животни стил који су одабрали учче да већина испитаника у узорку буде опрезна и у комуникацији путем интернета. Тако, пасивни кори-

сници су најстрожији када је у питању откривање личног идентитета путем презентовања личних фотографија на интернету. Више четири петине ових корисника (82%,4) сматра да презентовање своје слике може имати штетне последице за оног ко то чини. Супротно овоме, “најслободнији” су дискурзивни корисници. Укупно половина ових корисника презентује своје фотографије преко разматраних модальности интернет комуникације. С обзиром да већина дискурзивних корисника базира интернет комуникацију на јавним и приватним четовима, интерактивност ове комуникације се може предпоставити као основа већостворености ових корисника.

На основу одговора испитаника из узорка да се извести закључак да је комуникација преко интернета са осталим члановима ЛГБТ заједнице канал који треба користити када је у питању контактирање сексуалних партнера. Следећи налази потврђују ову тврдњу.

Највећи број испитаника, без обзира на профил корисника, у највећој мери се ослања на интернет комуникацију у циљу прибављања потенцијалних сексуалних партнера. – укупно 66 испитаника или 78,6% узорка. Погледати Табелу 5.

Табела 5. Места на којима испитаници контактирају сексуалне партнере

Профил	Званична места на којима се окупљају чланови ЛГБТ заједнице	Искључиво на приватним забавама и окупљањима	Преко интернета	На јавним местима – паркови, тоалети итд	Укупно
Активни корисник	1 1,2%	1 1,2%	9 10,7%		11 13,1%
Опортуни корисник	7 8,3%	3 3,6%	31 36,9%	1 1,2%	42 50,0%
Пасивни корисник	3 3,6%	1 1,2%	13 15,5%		17 20,2%
Дискурзивни корисник	1 1,2%		13 15,5%		14 16,7%
Укупно	12 14,3%	5 6,0%	66 78,6%	1 1,2%	84 100,0%

Остала места – званична места на којима се припадници ЛГБТ заједнице окупљају, приватне журке или јавна места се ретко када користе за контакт са потенцијалним сексуалним партнерима.

Најпромискуитетнији корисници у узорку, у погледу броја партнера са којима су ступили у сексуални однос у претходних шест месеци, сагледано подједнако преко партнера контактираних путем интернета али и ван интернет контекста, су опортунни корисници. Нешто више од две трећине, 69% укупног броја опортунних корисника ступило је у контакт са једним или више од једног партнера путем интернета у посматраном периоду.

Најмање промискуитетним могу се назвати дискурзивни корисници од којих је њих 6 (42% укупног броја ових корисника) остварило контакт са више од једним сексуалним партнером у посматраном периоду. Слика је другачија уколико се анализира број остварених контаката ван интернет контекста. Погледати табелу 6.

Табела 6. Број сексуалних партнера у претходних шест месеци контактираних ван интернет контекста

	Број сексуалних партнера		Укупно
	Ниједан	Један и више	
Активни корисник	6 7,1%	5 6,0%	11 13,1%
Опортунни корисник	21 25,0%	21 25,0%	42 50,0%
Пасивни корисник	11 13,1%	6 7,1%	17 20,2%
Дискурзивни корисник	13 15,5%	1 1,2%	14 16,7%
Укупно	51 60,7%	33 39,3%	84 100,0%

Као што се из Табеле 6 може видети, далеко мањи број сексуалних партнера је контактиран ван интернет контекста – укупно 33 испитаника или 39,3% узорка. Дискурзивни корисници контактирају далеко мањи број сексуалних партнера, подједнако у интернет окружењу ал и ван њега. Посебно је демонстративан податак да само је само један дискурзивни корисник остварио сексуални контакт на овај начин у датом периоду.

Иако нема статистички значајних разлика између појединих профила употребе интернета и броја сексуалних партнера, може се претпоставити постојање извесног обрасца “прибављања” (контактирања) сексуалних партнера између опортунних и дискурзивних корисника. Укратко, док опортунни корисници тендирају да буду промискуитетнији подједнако контактирајући потенцијалне сексуалне partnere путем интернета али и на јавним местима (геј барови, кафићи, приватне журке итд), дискурзивни корисници тендирају цели-

батском понашању. Чини се да је интернет врло важан канал комуникације у узорку испитаника – посетилаца најпосећенијег ЛГБТ портала у Србији. Извесне су разлике начина употребе овог медија између профила корисника Одређени модалитети интернет комуникације су врло ретко коришћени – “networking сајтови” и лични блогови. Са друге стране, јавни и приватни четови представљају најзначајнији модалитет интернет комуникације, посебно када је у питању контактирање сексуалних партнера.

Компаративна анализа исказа у интервјуима

Профили корисника скицирани у претходном делу рада модели су употребе интернета посетилаца геј портала у Србији. Личне рефлексije о геј заједници, самој геј онлајн заједници, комуникацији путем интернета четворице испитаника добијених на основу интервјуа послужиле као врста грађе за оплемењивање статистичке матрице генерисаних профила и основ за њихово даљу контекстуализацију.

Дакле, квалитативни део анализе обухватио је семи структурисане интервјуе са четворицом испитаника. Контакт са тројицом испитаника остварен је преко јавног чета на www.gay-serbia.com. Испитаници су старости од 25 до 31 године. С обзиром на загарантовану анонимност, због могуће стигматизације, биће презентовано само пар основних обавештења о испитаницима.

Испитаник А, 28 година, из Ниша, студент, бивши ЛГБТ активист, незапослен. Своју сексуалну оријентацију не крије; саопштио ју је родитељима и ближим познаницима врло рано. Ставовe о проблематици износи аргументовано и на структурисан начин. Испитаник Б, из Ниша стар 31 годину, завршена средња школа, запослен – ради у продаји већ неколико година. Сексуалну оријентацију не открива никоме, сумња да неко има представу о томе. Остали саговорници су испитаник Ц из Зрењанина, 27 година стар, запошљен; испитаник Д, стар 25 година; живи у мањем граду на југу Србије, студент.

Искази о различитим аспектима комуникације свих испитаника биће узети у обзир. Ипак, акценат квалитативне анализе ће бити на углавном контрастоване наративе испитаника А и Б. При одлучивању за овакав корак, пошло се од претпоставке да максимални контраст у исказима двојице испитаника и њихових исказа може бити врло користан у назначивању виталних аспеката интернет комуникације међу посетиоцима и корисницима геј портала у Србији. У исто време контраст у наративима је индикативан и при повезивању налаза са профилима корисника из претходног статистичког дела анализе.

Приступ

Одношајни оквир квалитативног дела анализе је двострук: са једне стране, искази саговорника су сагледавани кроз призму контроле (сексуалног) идентитета, или начина на који се српски гејеви носе са оним што Гофман назива “исквареним идентитетом” (spoiled identity)¹⁶. Овај аспект је укључивао подједнако начине “сналажења” како у онлајн контексту тако и свакодневном животу.

Овом приступу додат је још један слој анализе: пажња је била фокусирана на оно што испитаници изражавају у интервјуима али у исто време се тежило да се претпостави и шта остаје скривено.

За ту сврху, пошло се од премисе да интеракција (у интервјуима) треба бити сагледана као сусрет актера који изводе своје роле у представи. Док саговорници у интервјуу поступају на овај начин, они износе извесне елементе (ставове, вредности итд) у предњи план, оно што Гофман назива предњим регионом или позорницом са једне стране, док неке друге остављају у закулисном простору (backstage) (Гофман, 2001).

Аналогно изнетом, аутор рада претпоставио је извесне процесе давања, позивања на заједничке вредности, дељења искустава са саговорником са једне стране, али и читања, интерпретације и ултимативно скривања извесних ставова о проблематици од стране интервјуисаних. Другим речима, претпостављено је постојање домена “прећутаног”. Управо упоређивање два различита наратива треба да допринесе наглашавању испитаникових закулисних ставова и мишљења.

Структура питања у интервјуу је следила “логику” питања из упитника. Кренуло се од општих контекстуалних обавештења о испитаницима, преко њихових рефлексивних о хомосексуалном животном стилу и заједници, све до дела у коме су испитаници изражавали своја мишљења и ставове о карактеру употребе интернет комуникације, кроз различите модалитете, са осталим члановима онлајн геј заједнице.

Иницијалне реакције испитаника су биле краће позитиване, уколико се узме у обзир да су интервјуу с њима четворицом спроведени телефонским путем и да су захтевали рефлектовање о деликатним темама као што су сексуална оријентација, искуство са партнерима, и то без предходног познавања особе (аутора) која је спроводила интервјуе.

¹⁶ По Гофману, хомосексуални идентитет је у великој мери искварен те као такав захтева додатне (велике) напоре око контроле како би се одржао (Goffman, 1990).

Хомосексуална каријера

Већина испитаника у свом излагању помиње врло лош положај ЛГБТ популације у Србији. Подједнако, наглашава се традиционализам те, као реперкусија истог, врло ограничене могућности долажења у додир са припадницима поменуте популације. У оваквим околностима, испитаници приписују приличан значај интернет комуникацији како у погледу приступа информацијама о битним дешавањима и местима тако и (што је много битније за испитанике) са осталим члановима ЛГБТ заједнице.

Централни мотив који се јавља у интервјуима са испитаницима је (условно назван) линеарном “хомосексуалном каријером”. Наративи испитаника су се структурално разликовали. Неки од испитаника тежили су да сажму излагање и дају кондензовано мишљење о проблематици док су неки износили чињенице о личном развоју и прихватању сопствене хомосексуалности кроз призму употребе интернета. Без обзира на структуралне разлике у наративима, сви наративи се (о)крећу око критичног догађаја који се огледа у акту куповине компјутера или провог логовања на интернет. Другим речима, сви испитаници, више или мање, следе сличан линеарни образац који њихова “хомосексуална каријера” прати. На континууму ове каријере, значајно место заузима акт првог логовања на интернет на основу којег време деле на пре или после.

Верзију свог развојног пута нуди испитаник Б:

РС поседујем већ дужи низ година. Заправо, ја се бавим продајом компјутера...2001 године сам прочитао чланак у новинама док сам се возио аутобусом до Београда о gay-serbia.com. Убрзо затим, логовао сам се на портал и чет. То је био први пут да сам разговарао а касније и упознао хомосексуалну особу. Пре тога, нисам познавао никога...

Неколико реченица даље, саговорник Б наставља:

...три месеца после првог четовања, окончао сам дотадашњу трогодишњу везу са девојком..

Са друге стране, наратив презентован од стране испитаника А је другачији:

Користим интернет задњих десет година. Ипак, пуно је времена прошло док се нисам улоговао на “[gay-serbia](http://gay-serbia.com)”....Извесно време сам посећивао портал али сам на крају престао. Не знам...Не видим зашто бих одлазио тамо. Имам пуно пријатеља, што стрејт, што квир (queer)...а ако неког новог треба да упознам, преферирам да то буде уживо.

Испитаник А помиње да је упознавао друге гејеве преко интернета. Са неколицином онлајн познаника је у спорадичном контакту. Неко време је био члан форума. Лично сматра да је интернет комуникација само сурогат праве комуникације али да посматрано генерално, има смисла с обзиром да има “пуно нас који живе по селима и планинама” – у сваком случају, таква комуникација не може да одмогне.

Супротно, испитаник Б, контакт са онлајн геј заједницом и упознавање са неким од чланова исте види као “рубикон” после којег стекао нови увид у путеве које треба пратити у будућности.

Чини се да испитаник А дефаворизује комуникацију преко интернета. Посматрано кроз Гофманову метафору позорничких и закулисних радњи, истичући артифицијелност интернет комуникације и наглашавајући важност круга стварних пријатеља, стиче се утисак да се испитаник А односи према онлајн заједници корисника геј портала као вештачкој, њему неважној, уствари непостојећој. Као што ће то бити потврђено у даљим налазима, чини се да је овакав наратив деривираан из различитог поимања заједнице и комуникације. И док остали испитаници не помињу појам заједнице, испитаник А то чини на два начина. У првом случају, реферирајући да стварна ЛГБТ заједница суштински не постоји, у контексту неорганизованости и расутости; у другом случају, реферирајући на онлајн заједницу коју види као “групу људи окупљених тиме што једино зову себе гејевима ситуираних у виртуелном простору”. У исто време он контрастује виртуелни карактер заједнице са “очи у очи” комуникацијом, фаворизујући последњу.

Стратегије преживљавања

Пракса пролажења (passing) као стрејт је свеприступна међу припадницима ЛГБТ заједнице у Србији (van Velzen, 2007:19). Мењање сексуалних идентитета јавља се као нужност – од хомосексуалног до хетеросексуалног, у складу са конкретним социјалним контекстом, у циљу одржавања друштвеног и екомонског положаја у друштву. Тако многи од припадника „договарају“ (negotiate) свој сексуални идентитет, преведено на Гофманов вокабулар, развијају стратегије кооперације са „нормалнима“.

У оваквим условима, већина припадника ЛГБТ заједнице прибегавају „Б-плану“ с обзиром на своје алтернативне сексуалне преференције. Као што је већ поменуто, уколико поседују приступ интернету, већина испитаника у истраживању прво испроба свој алтернативни идентитет у сајбер простору пре него што почне да га практикује у свакодневном животу. Налази на основу интервјуа са корисницима донекле потврђују горенаведене тврдње.

Испитаник А презентује детаљно објашњење ове проблематике. Чини се да је оно управо од виталног значаја за њега. Он набраја разлоге због којих се не упушта (више) у интернет комуникацију са осталим члановима онлајн заједнице, пре свега реферирајући на четове. Један од најважнијих разлога за то је карактер дискурса на јавном каналу чета на најпосећенијем геј порталу у Србији. По њему, разговори на овом месту углавном осцилирају око врло уских „интереса“ – оговарања и величине фалуса.

Критички тон је више него приметан. Испитаник А закључује своје детаљно разматрање на следећи начин:

велика већина педера на чету је тамо само због једне ствари, а сви знамо која је та ствар...

Испитаник Б је мање критичан. Презентује умерен став о улози интернета у „менаџменту“ алтернативним сексуалним идентитетом. Немајући превелика очекивања од људи који посећују геј портал, а са којима комуницира било преко чета или личних огласа, он каже:

...98% момака које знам, упознао сам преко интернета...велика већина њих је нормална...

Испитаник Б не укључује емотивну компоненту у рефлексивнама о интернет комуникацији и заједници. Исто тако, за разлику од испитаника А, вредносна компонента је скоро ислучена.

Подједнако битно помена је чињеница да сви испитаници, било у негативном контексту као испитаник А или позитивно, реферирају о интернет комуникацији скоро ислучиво у контексту прибављања сексуалне сатисфакције. Испитаници презентују следеће исказе – испитаник Ц је провео више од годину дана живећи у Њујорку у Сједињеним Државама. По повратку у Србију, суочио се са суровом реалношћу. У недостатку бољих места и начина да контактира друге припаднике ЛГБТ заједнице у Србији, он користи геј портал и на тај начин „преживљава“:

Док сам живео у Њујорку, могао сам ако сам хтео да стартујем конверзацију са момцима и на семафору док сам чекао да се зелено светло упали. Овде то нисам желео ни да пробам због могућих фаталних последица. Тако, у недостатку бољег, преживљавам путем интернета.

Слично овом, испитаник Д који живи у мањем граду презентује своје кратко виђење:

...све се сведе на две опције: прва, да се оде на јавно место или неки од јавних клозета да би се „ископао“ неко или да се седи у топлој и сурфује интернетом – шта је боље?!

Као што је већ констатовано, испитаник А придаје емоционални и критички призив у коментарисању интернет комуникације међу гејевима. Врло је критичан поводом могућег превазилажења кодираниог сета дискурса, посебно на чету (свођење на оговарање или разговоре о сексу). Ово је уједно и главни разлог његовог избегавања да користо овај канал комуникације. Упркос презентованом ставу, чини се да испитаник има врло добар и благовремен увид у дешавања на порталу.

Са друге стране, испитаник Б презентује амбивалентни наратив, стављајући акценат на позитивна искуства са „океј људима“. Ово може бити схваћено као дипломатски начин да се избегне издавању искључиво инструменталне вредности интернет комуникацији. Слично реферирању и повезивању интернет канала са задовољењем сексуланих порива, у свим исказима испитаника, већина испитаника редукује интернет комуникацију на чет као доминантни модалитет ове комуникације.

Коначно, на овом месту упутно је повући паралелу са профилима корисника. Тако, назначивање аспекта „преживљавања“, попут оних у коментарима испитаника Ц и Д, може се довести у везу са карактеристикама опортуног профила. Ови испитаници могу се условно назвати опортуним с обзиром на конфигурисање употребе интернет комуникације са циљем инструментализације исте за контакт са сексуалним партнерима. За ту сврху, као што је и раније поменуто, на основу исказа, испитаници се исључиво ослањају на четове.

„Слагање коцкица“

Форуми, чет собе, геј портали генерално су места на интернету на којима се окупљају социјално хетерогени посетиоци. С обзиром на врло ниске критеријуме приступа форумима, четовима, поред анонимности коју нуде, ово су места на којима анонимни појединци презентују претенцизне и неосноване изливе храбрости и асертивности (*bravado manevres*, Goffman), која је у великој мери дефицитарна у свакодневном животу.

Поменуто хетерогеност посетилаца геј портала има реперкусија на карактер комуникације. Испитаник А, у складу са разматрањем о немогућности превазилажења сета дискурса на форумима и чету, односи се према осталим учесницима комуникације на критичан начин. Његове додатне рефлексије су везане за „виртуелну мимикрију“ учесника интернет комуникације. Он иронично закључује:

с обзиром да је толико физичке лепоте међу посетиоцима чета, недостатак се вероватно јавља по питању доброте и искрености

Испитаник Б наставља са „океј људи“ наративом. На једном месту у разговору он ипак наглашава да постоји реална шанса од сретања „не тако лепих“ људи.

Ипак, свакако најзанимљивији коментар долази са стране испитаника Ц по питању саговорника на геј порталу. Тако испитаник Ц тврди:

Потребна је да читава вечност прође да би се „нашао“ са неким на чету – особа треба да прође кроз читав ритуал. Треба да се ценкаш као на пијаци. Процес преговарања треба да прође а/п протокол...Укратко то значи следеће: ако активан сретне активног – пиши отписано...Ако „активни“ контактира „пасивног“ – то је бинго! Међутим, ако „пасиван“ сретне „пасивног“ – то је најгора комбинација...

Неколико реченица касније исти испитаник истиче:

...некада ми се на приватном каналу чета појави ознака а / п...уколико слово које напишем испод неодговарајуће, конверзација се прекида...

Док испитаник А остаје при свом критичком наративу, испитаник Б се односи према карактеру интеракције и препрекама комуникације на порталу на амбивалентан начин. Одношење према сучесницима разговора на форумима и чету („океј људи“) трансформише се у понеког који је „не тако леп“. Испитаник Ц презентује стање комуникације на прагматичан начин истичући доминантну „а / п“ (активан / пасиван¹⁷) схему комуникације на порталу.

Квалитативни део анализе долази до следећих запажања: пре свега, да се апстраховати извесна подударност у „каријерама“ испитаника. Другим речима, у исказима испитаника примећује се подударност у развоју у коме почетак комуницирања преко интернета представља битну референтну тачку. Формално гледано, испитаник А је изузетак јер се не уклапа у схему развоја. Суштински, његова упућеност на „антиномије“ овог вида комуникације може бити сугестиван да се закључи да је овај вид асоцијације игра(о) врло битну улогу. Наративи преостале тројице испитаника конгруентни су исто тако по питању критичног догађаја (први приступ геј порталу, први чет).

Наративи испитаника поклапају се по питању сагледавања интернет комуникације као средства за преживљавање услед ограничености других могућности. Истицање инструменталне вредности овог вида комуникације, допуњен је налаз о доминацији опортуних

¹⁷ Сличну Тапинчовој схеми из теоријског приступа на почетку рада.

корисника, односно доминантном обрасцу употребе интернет комуникације у узорку испитаника. Интернет се дакле, сагледава као средство за апроксимацију сексуалног контакта са другим корисницима.

Даље, посебно испитаник А али и други испитаници стипулирају стереотипан и артифицијелан карактер комуникације путем интернета. Активан/пасиван димензија као две позиције партнера сексуалном односу између партнера јављају се као доминантна матрица комуникације на порталу, посебно јавном чету.

У контексту радњи "на позорници" и "иза кулиса" може се рећи да оба контрастована наратива, испитаника А и Б, садрже извесне прикривене мотиве. Наратив испитаника А је нормативан и емотиван. И док испитаник А тежи да дистанцира себе од овакве комуникације, стиче се утисак да упућеност и сензибилност за ову комуникацију увлачи испитаников закулисни домен у игру. Укратко, чини се да испитаник у великој мери базира своју егзистенцију на овом виду комуникације. У исто време, с обзиром да полаже висока очекивања, бива изнова разочаран.

Закључак

Иако са релативно малим бројем оних са интернет приступом у поређењу са другим земљама у окружењу, Србија није изузетак по томе што већина чланова ЛГБТ заједнице прво опроба свој queer идентитет у сајбер простору а затим почне да га презентује у свакодневном животу.

Квантитативни део анализе базиран на узорку испитаника, посетилаца геј портала генерисао је извештај број налаза. Просечни посетилац је врло образована, млада и урбана особа. Највећи број не располаже приватним простором, крије своју сексуалност од блиских особа те се може рећи да је овакав контекст у великој мери доприноси одлучивању испитаника да се комуникацију са осталим гејевима спроводи путем интернета.

Испитаници тако, свој контакт са осталим члановима заједнице великим делом базирају на овом виду комуникације у исто време не приписујући му већи значај али у исто време, одустајући од осталих видова ангажмана и промоције у другим доменима свакодневног живота. Пре укључивања у комуникацију путем интернета, велики број испитаника није имао никакве или врло слабе социјалне контакте са осталим припадницима ЛГБТ популације. Испитаници у великој мери држе до своје приватности и врло су стриктни поводом презентовања личних информација. Налази указују да било путем интернет канала или ван овог контекста, велики број испитаника не прибегава промискуитетном понашању. Са друге стране, када се на-

ђе на геј порталу, просечни испитаник највећу количину времена проведе на чету, у потрази за потенцијалним сексуалним партнерима.

Паралелно са овим генерализацијама, квантитативни део анализе је демонстрирао налазе о постојању извесних разлика између испитаника по питању начина утилизације медијума кроз различите модалитете комуникације. Констатована су четири профила корисника (активни, опортуни, пасивни и пасивно-дискурзивни профил). Карактеристике употребе интернет комуникације половине испитаника у узорку кореспондирају са карактеристикама опортуног профила корисника. Овакви корисници конфигуришу употребу овог канала комуникације искључиво као средства за обезбеђивања контакта са потенцијалним сексуалним партнерима. За ту сврху у највећој се мери ослањају на четове и личне огласе. Квалитативна компонента везана за ширења круга познаника скоро да је занемарена.

Квалитативни део анализе у извесној мери потврђује квантитативне налазе. Већина наратива добијених на основу интервјуа са корисницима указује на инструментални карактер употребе интернета. Као производ анализе, кристализују се два, донекле, различита наратива. Први, са критичким призвуком и други који наглашава инструменталну вредност овог вида комуникације.

Наративи испитаника имају међусобних додирних тачака. Пре свега, констатовано је поклапање по питању виђења личног развоја (каријере) посетилаца геј портала – у наративима је приметан мотив личног развоја (развој који подразумева врсту хомосексуалног сазревања) са увек истакнутим иницијалним догађајем (тачком) сагледаног кроз акт повезивања и комуникације преко геј портала. Инструментални карактер комуникације у наративима је специјално наглашен кроз одношење испитаника према каналу као средству преживљавања, било комуникацијски или у контексту сексуалне егзистенције.

Као што је на почетку рада поменуто, у разматрању карактера интернет споразумевања присутни су теоријски приступи који придају позитиван карактер овом виду комуникације сагледан кроз доступност информација путем овог медијума, његовог потенцијала да олакша социјални контакт као и потенцијала да интензивира социјални ангажман својих корисника.

Тенденција је истраживања од самог почетка била назначаване позитивних аспеката комуникације маргинализоване сексуалне групе путем интернет портала. Ипак, налази у раду не дају повода да се изведе закључак о извесним позитивним „импулсима“ везаним за формацију перцепције заједнице и ојачавања фрагилног идентитета корисника портала.

Исто тако, узимајући у обзир Тапинчева изнесена разматрања, може се рећи да генерални дискурс између корисника на каналу не

доприноси превазилажењу традиционалне димензија (активан – пасиван) односа. Може се, са друге стране тврдити да ова димензија управо перзистира као главна „осовина“ око које се укупни дискурс на интернет каналу одвија.

Ради комплементирања налаза из рада, упутно је поменути искуства и генерализације везаних за друге онлајн ЛГБТ заједнице. Тако, иако спроведено пре десет година, опсежно сајбер-етнографско истраживање корисника геј портала у Шведској показало је да интернет портали представљају главна места за налажење и задовољавање хомосексуалних порива својим корисницима. Портали (преко четова и личних огласа) су у великој мери перципирани од стране њихових корисника као места за „брзу“ акцију. Поред овога, налази су указивали да портали у највећој мери привлаче углавном кориснике који се не идентификују као хомосексуалци. Корисници су тако, великим делом младе особе и ожењени мушкарци који експериментишу својим сексуалним идентитетима, без откривања своје сексуалне оријентације у свакодневном животу (Tikkanen, Ronny и Michael W. Ross, 2003).

Литература

- Bogdanović, Marija* (2006) „Women in education and science“. Frankfurt: Germany: Central and Eastern European Online Library; preuzeto 6. jun 2008. (<http://www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=19442584-0D3F-4995-BE88-D9B623059299>)
- Castells, Manuel*. (1997) *The Power of Identity*. Cambridge, Mass: Blackwell.
- Castells, Manuel*. (2001) *The Internet galaxy: reflections on the Internet, business, and society*. New York: Oxford University Press.
- Gauntlett, David*. (2000) *Web.studies: rewiring media studies for the digital age*. London: Arnold.
- Goffman, Erving* (1990, 1963) *Stigma*, London: Penguin Books.
- Гофман, Ервинг* (2001, 1959) *Како се представљамо у свакодневном животу*, Београд: Геопоетика.
- Gruszczyńska, Anna* (2007) "Living 'la vida' Internet: Some Notes on the Cyberization of Polish LGBT community", у: Roman Kuhar and Judit Takács (ed.) *Beyond The Pink Curtain: Everyday Life of LGBT People in Eastern Europe*, Ljubljana: Peace Institute, pp. 95-115.
- Katz, James Everett*. (2002) *Social consequences of Internet use: access, involvement, and interaction*. Cambridge, Mass: MIT Press;
- Lambevski, Sasho*. (1999). "Suck my Nation – Masculinity, Ethnicity and the Politics of (Homo)Sex". *Sexualities* 2 (4), pp. 397–419
- Папић, Златко* (2001) "О трансформацијама *gay sociusa* у виртуелни простор", у: Миодраг Којадиновић (ур.) *Читанка исполних студија*, Београд: Програма исполних студија, стр. 109-119.
- Спасић, Ивана* (2000) "Хомосексуалност и социологија - од патолошког модела до друштвеног конструкта", у: Зорица Мршчевић, Дејан Небригић и Душан Маљковић (прир.) *GayTo*, Београд: Кампања против хомофобије; Европско удружење младих Србије, стр. 57-65.

- Takács, Judit.* (2007) "It is only extra information...", u: Roman Kuhar and Judit Takács (ed.) *Beyond The Pink Curtain: Everyday Life of LGBT People in Eastern Europe*, Ljubljana: Peace Institute, pp. 185-201
- Tapinc, Huseyin* (1992) "Masculinity, Femininity, and Turkish Male Homosexuality", u: K. Plummer (ed.) *Modern Homosexualities: Fragments Of Lesbian And Gay Experience*, Routledge: London & NY, pp. 39-49
- Tikkanen, Ronny u Michael W. Ross* (2003) "Technological Tearoom trade: Characteristics of Swedish men visiting gay internet chat rooms", *AIDS Education and Prevention*, 15(2), Pp.122-132
- van Velzen, Liselotte* (2007) "Down and Out in Belgrade: An Ethnographic account on the Everyday Life Experiences of Serbian Gays and Lesbians in 2004", u: Roman Kuhar and Judit Takács (ed.) *Beyond The Pink Curtain: Everyday Life of LGBT People in Eastern Europe*, Ljubljana: Peace Institute, pp. 15-33
- Вуковић, Ђорђе, Иво Чоловић и Милош Мојсиловић* (2008) ПРЕДРАСУДЕ НА ВИДЕЛО – ХОМОФОБИЈА У СРБИЈИ: Извештај о истраживању јавног мњења о ЛГБТ популацији, Београд: Геј Стрејт Алијанса.
- Woodland, Randal* (2000) "Queer spaces, modem boys and pagan statues. Gay/lesbian identity and the construction of cyberspace" u: *Cybercultures Reader*, ed. Bell, David and Barbara M. Kennedy. London: Routledge, pp. 416-431

Dragan Nikolić, Niš

ACTIVE / PASSIVE: THE ROLE OF INTERNET COMMUNICATION AMONG GAYS IN SERBIA

Summary

Anonymity that the Internet provides to its users has significantly contributed in growing presence of this kind of communication, especially among the members of sexual minorities. There is a considerable body of both empirical researches and theoretical generalizations dealing with the properties of such communication among aforementioned minorities in Anglo-Saxon countries. Having in mind the fact that internet communication became increasingly present in the Balkan region (due to lower prices of computer technologies, the rise in computer literacy among population etc), the work, grounded on a limited empirical base, tends to present accounts on the role and the needs the channel of communication services to its users, via the most visited gay site in Serbia. As opposed to theoretical approaches that stipulate the favorable and affirmative influence of internet communication on social interaction among users, the work demonstrates accounts on utilization of this mode of communication almost exclusively as a tool for securing sexual gratification and maintaining users' spoiled identity. By drawing from the set of Erving Goffman's notions on identity management, the work seeks to address the "fluid" character of communication done through the Internet.

Key Words: The Internet, Identity, Serbian Gay Community